

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย

การคาดการณ์จำนวนประชากรของประเทศ ช่วงปี พ.ศ.2558 – 2573 โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พบว่า ภาพรวมของประเทศไทยอยู่ในสถานการณ์ “สังคมสูงวัย” (aged society) และในอีก 10 ปีข้างหน้า จะเริ่มสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ (completed aged society) (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ 2557 : 3) จะเห็นว่าในปัจจุบัน การเพิ่มขึ้นของประชากรผู้สูงอายุของประเทศไทยได้ถูกจัดอันดับเป็นที่ 2 รองจากสิงคโปร์โดยในปี 2573 ผู้สูงอายุจะเพิ่มขึ้นเป็น 17.8 ล้านคน คิดเป็นสัดส่วนประมาณ 1 ใน 4 ของประชากรทั้งประเทศ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องเตรียมความพร้อมรองรับการเป็นสังคมผู้สูงอายุที่กำลังจะมาถึงซึ่งองค์กรเอกชน ประชาชน และสถาบันสังคมต่าง ๆ ได้ตระหนักถึงศักดิ์ศรี และคุณค่าของผู้สูงอายุ จึงได้ร่วมกันกำหนด ปณิธานผู้สูงอายุไทยให้เป็นพันธกรณี เพื่อให้ผู้สูงอายุได้มีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยเฉพาะการให้ผู้สูงอายุ ได้รับโอกาสในการศึกษา เรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างต่อเนื่อง เข้าถึงข้อมูลข่าวสารและบริการทางสังคมอันเป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต เข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงของสังคมรอบด้าน เพื่อให้สามารถปรับบทบาทของตนเหมาะสมกับวัย รวมทั้งได้มีบทบาท และมีส่วนร่วมในกิจกรรมของครอบครัว ชุมชน และสังคม โดยเฉพาะการรวมกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยน เรียนรู้ และความเข้าใจอันดีระหว่างผู้สูงอายุด้วยกัน และกับบุคคลทุกวัย นอกจากนี้ในพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2553 มาตรา 11 ได้บัญญัติไว้ว่าผู้สูงอายุมีสิทธิได้รับการคุ้มครอง การส่งเสริมและการสนับสนุนในด้านต่างๆหลายประการ อาทิ การบริการทางการแพทย์และการสาธารณสุข การศึกษา การศาสนาและข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพหรือฝึกอาชีพที่เหมาะสม การพัฒนาตนเองและการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมทางสังคม การรวมกลุ่มในลักษณะเครือข่ายหรือชุมชน การจัดที่พักอาศัย อาหารและเครื่องนุ่งห่มให้ตามความจำเป็นอย่างทั่วถึง รวมทั้งการจ่ายเงินเบี้ยยังชีพเป็นรายเดือนอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม เหล่านี้เป็นต้น (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2553 : 7) จึงกล่าวได้ว่าผู้สูงอายุของประเทศไทยได้รับการรับรองและคุ้มครองจากกฎหมายมาเป็นระยะเวลาหนึ่งแล้วแต่ประเทศไทยยังประสบปัญหาในการจัดการและการหามาตรการเชิงนโยบายที่จะเข้าไปช่วยส่งเสริม และพัฒนาขีดความสามารถของผู้สูงอายุให้มีความเหมาะสมกับสถานการณ์และความต้องการของเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนไป ดังนั้นการใช้เครื่องมือด้านการศึกษาเป็นตัวหลักดันให้เกิดการต่อยอดทั้งในเชิงความรู้และเพิ่ม

มูลค่าของผู้สูงอายุในฐานะทุนทางเศรษฐกิจและสังคมยังมีความจำเป็นและเป็นหัวใจสำคัญของการเพิ่มศักยภาพประชากรและการยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ซึ่งนานาประเทศต่างยอมรับและให้การสนับสนุนนโยบายการเรียนรู้ตลอดชีวิตมาอย่างต่อเนื่อง

ผู้สูงอายุกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในภาคเหนือตอนบนเป็นประชากรกลุ่มเป้าหมายที่สำคัญกลุ่มหนึ่ง ที่ควรได้รับการตระหนักให้เห็นถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ในฐานะพลเมืองไทยที่อาศัยอยู่ในแผ่นดินไทย ซึ่งในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรกลุ่มดังกล่าวจึงได้ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องเป็นเวลายาวนานในมิติต่างๆ อาทิ ด้าน สุขภาพอนามัย การศึกษา ที่อยู่อาศัย การประกอบอาชีพ รวมทั้งด้านการมีรายได้เสริม ปัจจุบันสังคมไทยได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเป็นสังคมยุคดิจิทัลที่ผสมผสานวัฒนธรรมสมัยใหม่จึงส่งผลต่อแบบแผนการดำเนินชีวิตของประชากรผู้สูงวัยกลุ่มชาติพันธุ์และราษฎรบนพื้นที่สูงซึ่งต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปในปัจจุบัน กลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นราษฎรบนพื้นที่สูง ได้มีการกระจายตัวจำแนกได้ 10 กลุ่มหลัก ได้แก่ กะเหรี่ยง ม้ง (แม้ว) ลีซอ(ลีซู) ลาหู่ (มุเซอ) อาข่า (อิก้อ) เมี่ยน (เย้า) ขมุ มลาบรี ถิ่น และลัวะ ซึ่งมีจำนวนทั้งหมดประมาณ 1,116,669 คน โดยกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงมีจำนวนมากที่สุด รองลงมาคือม้ง ส่วนที่มีจำนวนน้อยที่สุด คือ กลุ่มมลาบรี

จากการศึกษาผลการวิจัย เรื่องโครงการวิจัยภูมิปัญญาเชิงอัตลักษณ์ของผู้สูงวัย กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในภาคเหนือตอนบน ได้มีข้อเสนอแนะแนวทางการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาเชิงอัตลักษณ์ว่า ควรมีการสนับสนุนการเรียนรู้ในชุมชน ส่งเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ระหว่างรูปแบบพหุวัฒนธรรม โดยความร่วมมือระหว่างชุมชนกับสถาบันการศึกษา เพื่อให้คนในชุมชนทุกช่วงวัยได้รับการปลูกฝังค่านิยม รักและหวงแหนภูมิปัญญา เชิงอัตลักษณ์ และสามารถถ่ายทอดเรียนรู้กันอย่างต่อเนื่องเพื่อส่งผลให้คนรุ่นหลัง (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์: 2561)

จากความเป็นมาและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยในฐานะอาจารย์ผู้สอนในมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ตระหนักถึงความสำคัญในบทบาทหน้าที่ตามยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏ เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นตามพระราโชบายระยะ 20 ปี (พ.ศ.2560-2579) ให้ตอบสนองตามยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี จึงได้จัดทำแผนบูรณาการการยกระดับคุณภาพชีวิตสังคมผู้สูงวัยกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคเหนือตอนบน เพื่อให้ผู้สูงวัยอยู่ดี มีสุข เป็นพลังในการขับเคลื่อนประเทศต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการยกระดับคุณภาพชีวิตสังคมผู้สูงวัยกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคเหนือตอนบน
2. เพื่อศึกษากลยุทธ์การบริหารจัดการของชมรมผู้สูงวัยต้นแบบกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคเหนือตอนบน
3. เพื่อศึกษาการเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการสังคมของผู้สูงวัยกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคเหนือตอนบน
4. เพื่อศึกษารูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงวัยกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคเหนือตอนบน
5. เพื่อพัฒนาระบบเทคโนโลยีดิจิทัลด้านสุขภาพโรคไม่ติดต่อเรื้อรังสำหรับผู้สูงวัยกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคเหนือตอนบน
6. เพื่อบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลด้านการตลาดสำหรับผู้สูงวัยกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคเหนือตอนบน

ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย

1. แนวทางการยกระดับคุณภาพชีวิตสังคมผู้สูงวัยกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคเหนือตอนบน
2. กลยุทธ์การบริหารจัดการของชมรมผู้สูงวัยต้นแบบกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคเหนือตอนบน
3. แนวทางการเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการสังคมของผู้สูงวัยกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคเหนือตอนบน
4. รูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงวัยกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคเหนือตอนบน
5. ระบบเทคโนโลยีดิจิทัลด้านสุขภาพโรคไม่ติดต่อเรื้อรังสำหรับผู้สูงวัยกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคเหนือตอนบน
6. การบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลด้านการตลาดสำหรับผู้สูงวัยกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคเหนือตอนบน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านประชากร ประชากร ผู้สูงอายุก่อนวัยเกษียณจำนวน 5 กลุ่มชาติพันธุ์ภาคเหนือตอนบน ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดลำพูน เชียงใหม่ และแม่ฮ่องสอน

กลุ่มตัวอย่าง ผู้สูงอายุก่อนวัยเกษียณ 5 กลุ่มชาติพันธุ์ ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดลำพูน เชียงใหม่ และแม่ฮ่องสอน กลุ่มละ 30 คน รวม 150 คน

2. ขอบเขตด้านเวลา การวิจัยนี้ดำเนินการในปีงบประมาณ 2563

3. ขอบเขตด้านสถานที่ ศึกษาในพื้นที่ความรับผิดชอบของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10 ในพื้นที่ศูนย์พัฒนาราษฎรบนพื้นที่สูง 3 จังหวัด โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับพื้นที่ดังนี้

3.1. จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 3 พื้นที่ 3 กลุ่มชาติพันธุ์ ประกอบด้วย 1) กลุ่มชาติพันธุ์ม้ง บ้านแม่สาบน้อย ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ 2) กลุ่มชาติพันธุ์ลีซอ บ้านใหม่ลีซอ ตำบลปิง

โค้ง อำเภอยางตลาด จังหวัดชัยภูมิ 3. กลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ บ้านห้วยจะข่าน ตำบลปึงโค้ง อำเภอยางตลาด จังหวัดชัยภูมิ

3.2. จังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 1 พื้นที่ ประกอบด้วย 1 กลุ่มชาติพันธุ์คือ ลัวะบ้านละอูบ ตำบลห้วยห้อม อำเภอมะละงู จังหวัดแม่ฮ่องสอน

3.3. จังหวัดลำพูน จำนวน 1 พื้นที่ ประกอบด้วย 1 กลุ่มชาติพันธุ์คือ กะเหรี่ยง บ้านพระบาท ห้วยต้ม ตำบลนาทราย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน

นิยามศัพท์เฉพาะ

การยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงวัยกลุ่มชาติพันธุ์ ในงานวิจัยเรื่องนี้ หมายถึง การทำให้คุณภาพชีวิตของผู้สูงวัยกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคเหนือตอนบนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นโดยจัดทำโครงการวิจัย 5 เรื่อง คือ 1) กลยุทธ์การบริหารจัดการของชมรมผู้สูงวัยต้นแบบกลุ่มชาติพันธุ์ 2) การเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการสังคมของผู้สูงวัยกลุ่มชาติพันธุ์ 3) รูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงวัยกลุ่มชาติพันธุ์ 4) พัฒนาระบบเทคโนโลยีดิจิทัลด้านสุขภาวะโรคไม่ติดต่อเรื้อรังสำหรับผู้สูงวัยกลุ่มชาติพันธุ์ 5) การบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลด้านการตลาดสำหรับผู้สูงวัยกลุ่มชาติพันธุ์

ผู้สูงอายุกลุ่มชาติพันธุ์ หมายถึง ผู้สูงวัย 5 กลุ่มชาติพันธุ์ ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดลำพูน เชียงใหม่ และแม่ฮ่องสอน ประกอบด้วย 1) กลุ่มชาติพันธุ์ม้ง บ้านแม่สาบน้อย ตำบลโป่งแยง อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่ 2) กลุ่มชาติพันธุ์ลีซอ บ้านใหม่ลีซอ ตำบลปึงโค้ง อำเภอยางตลาด จังหวัดชัยภูมิ 3) กลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ บ้านห้วยจะข่าน ตำบลปึงโค้ง อำเภอยางตลาด จังหวัดชัยภูมิ 4) กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง บ้านพระบาทห้วยต้ม ตำบลนาทราย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน กลุ่มชาติพันธุ์ลัวะบ้านละอูบ ตำบลห้วยห้อม อำเภอมะละงู จังหวัดแม่ฮ่องสอน